

PK-16  
T-291-i.e  
9982





PK-16  
T-291-i.e.

9982





K-16  
-291

9989

Вид. в ч/з 4

Т-291-1.  
9982

# ТЕАТР І ЕСТРАДА

ЗБІРКА МАТЕРІЯЛІВ ДЛЯ САМОДІЯЛЬНИХ  
ТЕАТРІВ МАЛИХ ФОРМ ТА ЕСТРАДИ ПО  
КЛЮБАХ, ЧЕРВОНИХ КУТКАХ ТА БУДИНКАХ  
КОЛГОСПІВЦЯ

Уложив Л. БОЛОБАН

ЦНБ при ХГУ

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА

І ТЕМА

9210



9982

9982

3/34



ПРОВЕРЕНО  
ЦНБ 1943

ЛІТЕРАТУРА І МИСТЕЦТВО

ХАРКІВ — 1931

ПРОВЕРЕНО  
ЦНБ 1943



Бібліографічний опис цього  
видаання вміщено в „Літописі  
Укр. Друку“, „Картковому ре-  
пертуарі“ та інших погалисинах  
Української Книжкової Палати



Укрголовліт № 5934. 24/XI. 1930  
Зам. № 3126. Тираж 5.000

Обкладинка роботи худ. Б. БІЛОПІЛЬСЬКОГО

ВАС. ЕЛЛАН

Коли робочий люд регоче  
— Навряд чи буде пану сміх.

З вірша „Сюди, поети“ — 1925 р.



BAC. ERYTH.

—Foster in Oxy. 1884, 1885  
—Foster in Oxy. 1886, 1887

—Foster in Oxy. 1888, 1889

S  
1  
32



I

ПЕРЕМОГИ Й ТРУДНОЦІ

THE MOUNTAIN IN THE DISTANCE

## І. КУЛИК

### ПІСНЯ

Ще пісні твоєї не складено  
І складу її — кволий — не я,  
Україно заспраглено - жадана,  
Робітнича Вкраїно моя!

Ще пісні твоєї не створено,  
Гордовитої Пісні Пісень,—  
Україно моя непоборена,  
Крицетворно - осяйна ясень!

Не садками, ставками й тополями  
І не подихом розчину піль—  
Ти подолано - буйними болями  
Вгамувала мій спізнений біль.

Ще не все твоє жниво змолочено:  
Скільки ж, скільки потрухло од бур,  
Скільки ж, скільки стежок твоїх збочено  
До махів, до зелених, петлюр...

Та ні голод, ні посухи - пошесті,  
Ані шашіль озвірений зрад—  
Не здолали твоєї хорошесті,  
Не сточили червлених принад!



Ти, отруйним насінням запліднена,  
Годувала неріб і лакиз, —  
Та в халупах, таврованих злиднями,  
Ти на сталь переплавила хмиз.

Ти кервами сходила і потоми.  
Та гудок в майбуття закував:  
Україно моя заклопотана,  
Молотарко моя степова!

Не за те, що ти пишна й цяцькована,  
Я так гостро тебе полюбив,  
А за те, що, шматована й цькована,  
Не звелась ти на кодро рабів.

Хай каліцтво потворними ранами  
Де - не - де сукровичить твій брук —  
Ти вкриваєшся вже Дніпрельстанами  
З пропашілих бадьорістю рук.

Хай стискається спазмами хтивими  
У глитайських лабетах обріз —  
Ти ряснієш уже колективами  
І підносиш бетон агроміст.

Й ті, що гнили гноями та бидлами,  
Мовчки гній свій ковтали і жаль, —  
Над розквітлими стегами стиглими  
Невиснаглий зберуть урожай!

Й тим, що скніли в льохах і за ґратами,  
Й тим, що піт віддавали на торг, —  
Ти вже сплачуєш гойними ратами  
Предковічний, несплачений борг!

Так, ти кроками крочиш незломними  
До звитяг і верхівель нових,  
Ти розмірено дихаєш домнами,  
Пульси кайла у жилах твоїх!

Ще ти будеш, ще будеш оспівана!  
Голосистий, захоплений гурт,  
Ще залізними струнами - линвами  
Продзвенить про буянь твоїх нурт!

І міцніші, гартовані руднями,  
Стільки створять і співів і саг<sup>1)</sup>  
Як ти вміла робочими буднями  
Святкувати річниці звитяг!

Харків, 1927, у десяту річницю  
радянської влади на Україні

---

<sup>1)</sup> Пісні та легенди про героїчні події скандинавських народів.



ЧЕРВОНОАРМІЙСЬКИЙ МАРШ

1

В синіх просторах  
Прийдешніх років  
Чують  
Закуті в неволю народи  
Непереможні кроки  
Нашої

ходи.

Ліг

на лице нам

гарт.

Схід нам гукає:

„селям“!

Ми —

аван -

гарт

Робітників

і селян.

Шоста частина землі  
У лихоманці шаленій.

Ми —

ковалі!



Прапор у нас —  
Ленін!

Грім  
гар-  
мат.

Згинь  
дар-  
ма.

Світе:  
гаремний,  
старий,  
недокрівний,  
фокстротний,  
тюремний.

2

Вибух наших гармат  
Переможна мить.  
Тиша  
і скрегіт:  
Тремтить  
Всеєвропейська тюрма.

Лине  
зі Сходу  
луна

На лани.

Гасло:  
Остання війна  
Братоубивчій війні!

Ліг  
 на лице нам  
 гарт,  
 Схід нам гукає:  
 „селям“!

Ми—  
 аван-  
 гард  
 Робітників  
 і селян.

Згинула  
 в вирі  
 отара  
 Кров'ю  
 заллятих  
 днів.

Ми —  
 Справедлива кара,  
 Ми —  
 Робітничий гнів.

Світ  
 у надії марній  
 Вщент затрухлявів.  
 — Хитай!

Сходом  
 червоних  
 армій  
 Завагітнів  
 Китай.

Негри,  
індуси,  
кафри —

В лави червоної міці.

З Азій,

Америк,

Африк

Сунуть

червоно-  
армійці.

Із голубої безодні

Злотом

розіп'ятих  
націй

Вже повстає

Міжнародня

Армія сталі

і праці.

4

В синіх просторах

Прийдешніх років

Чують

Закуті в неволю народи

Непереможні кроки

Нашої

Ходи.



## ПРО П'ЯТИРІЧКУ ЗА ВІСІМ РОКІВ

Да, нічого кривитися — не виключена й вона. Не проти ночі будь сказано, можливий і такий варіант.

У нас останнім часом багато зробили і ще більше наговорили для п'ятирічки. Умовились виконати її за чотири роки. І навіть за три з половиною. Запропонували навіть за три. Їхніми б устами та мед пити, устами тих товаришів, що ніяк не погоджувались на три з половиною роки, а все вимагали неодмінно три.

Біда тільки в тім, що п'ятирічку, і взагалі соціалізм, доводиться будувати не тільки устами. Якби тільки устами, тоді, ого! — тоді п'ять тижнів кладіть на все діло. А потім одразу — давайте десятирічку за сім місяців...

Перший квартал господарського року минув у гарячих розмовах, у вигуках, навіть у зойках високим голосом.

— Зробимо! Перевищимо! Перевершимо! Випередимо! Піднесемо! Охопимо! Станемо на чолі пориву!

В кінці отого першого кварталу багато з тих же вигукувачів додають уже голосом трохи нижчим:

— Занадто розмахнулися... Зважте на об'єктивні умови... Недоладність... Не пов'язали як слід усі питання... Треба обережніше продумати темпи... Виходить прорив...

Так, звісно, буває порив, буває і прорив. Вигуквати можна і так і так. Та по-дурному було б судити про людей з їх вигуків. Судять людей з їхніх діл. Ми будемо вважати за справжніх будівників соціалізму не тих, хто вигукує про нього, не тих, хто співає молебні трирічній п'ятирічці, а тих, хто виконує проголошені зобов'язання.

Тривожні сигнали блиснули з фабрик і заводів. Темпи відстають. Програм як слід не виконують. З'явилися нові пекучі цифри—дані не про те, що зроблено, а про те, що недовиконано, недодано, недороблено за новими плянами і завданнями. Донбас має дати за три місяці мільйон тонн вугілля. Південсталь—50 тисяч тонн чавуну, 30 тисяч тонн сталі, за один тільки листопад. Ленінградські заводи на три мільйони карбованців металовиробів. Навіть з плохенької фабрики взуття в Саратові—1000 пар взуття і з багатьох інших заводів і фабрик—сила-силенна всякого іншого недоробленого добра.

І замість того, щоб самих себе перевірити, знайти і виправити хиби, нехлюйство у власних своїх методах, заводські керівники—господарники, профспілчани, парткомівці—скидають провину на робітничу масу, на об'єктивні умови, на недоладності, непогодження, недоумитки, а головне—на те, що темпи взято надміру високі.



Для чого ж було вигукувати алілу́ю п'ятирі́чці, присягати́сь на мечах і кричати „поляжемо кістками“?

Для чого було присягати́ся на вірність генеральній ліній партії, кропити себе свяченою водою від ухилів і вигукувати „свят-свят-свят“ курсові на термінову індустріялізацію країни?

Чого варті ці осередкові заклики, коли услід за ними немає твердої, напруженої, практичної боротьби за кількість, за якість продукції нашої промисловости?

„Об'єктивні причини“, що на них пустосвятно показують усі виробничники, що запізнались і заборгували державі,— це їхня ж таки млявість, невміння організувати себе й інших, здійснити робітничі пропозиції, незвичка і неохота перебудуватися на нові методи, та це справжнісінький бюрократизм, що об'єднує всі зашкарублі навички в одне злісне ціле.

За таким підходом, з таким ставленням можлива п'ятирічка і за вісім і за більше років.

Вона можлива. Та тільки...

Тільки це буде вже не наша п'ятирічка. Чиясь інша. Чужа, ворожа, збудована на наших кістках.

Хто за подовжену п'ятирічку, той за ніяку. Хто в практичній роботі призменшує темпи — той проти індустріялізації взагалі — хоч як би ретельно він не оспівував її на зборах.

Але хто по-справжньому, не на словах, а на ділі, бореться за потрібні темпи, за потрібну якість, той твердо знає, що п'ятирічка, і саме за



отири роки,—реальна річ і її можна виконати,  
осягти. Звісно, коли творити її не тільки устами.  
Віддамо гасло „п'ятирічку за вісім років“ нашим  
прогам та іже з ними — нехай користуються. А  
ми будемо битися за свою — чотирирічну — і по-  
чимо, чий батько дужчий.

іпереклад з рос. В. М.

724  
ЛІБ при ХГУ  
Особий фонд

ЦЕНТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА ХГУ  
Інв. № 9982

## ТОВСТИЙ І ТОНКИЙ

(Не зовсім за Чеховим)

У ідальні Церобкоопу сиділи і їли за одним столиком двоє: товстий і тонкий. Тонкий їв швидко і зосереджено, як їдять голодні або дуже заклопотані люди. Товстий обідав у смак і не кваплячись. Доївши борщ, він благодушно зідхнув, протер запітнілі круглі окуляри й неуважно зиркнув на тонкого. Потім подивився на нього уважніше, трохи подався наперед і спитав:

— Вибачте... Ви, часом, не товариш Євграфов?..

— Випадково Євграфов, — відповів тонкий, — А ви... а ти... ну, да... Колпіков ти. Я відразу й не пізнав!

Товстий посміхнувся і сказав:

— Де ж там відразу пізнати! Адже, з дев'ятнадцятого року не зустрічались. Еге-ге... Ну, як же ти?..

— Та нічого, — сказав тонкий. — А ти?

— Та і я нічого. Хоча, звісно, як тобі сказати... Нашому братові, партійцю, не дуже то й легко тепер.

— Хіба тільки тепер? Дуже легко ніколи не було, — сказав тонкий.



— Так то воно так, а все таки. Тепер — особливо. Тепер, знаєш, складніше... А втім, вибач, адже ти — партійний тепер...

— Партійний, — сказав тонкий.

Товстий ще раз протер окуляри і повторив:

— Важче, знаєш, тепер...

Потім оглянувся, присунувся до тонкого і заговорив тихше:

— Адже становище таке: не довернеш — б'ють і перевернеш — б'ють. Взяти хоча б колективізацію... Щонебудь скажеш, думаєш — в точку влучив, а через тиждень - два вже потерпаєш: ох, пришиють тобі за це лівий ухил... Думаєш поправити, повернеш на другий бік, — і зразу ж тобі „Ей, Колпіков, це правий опортунізм“. От і спробуй тут, угадай. Спробуй тут, догоди... Тільки одне й зостається: помовчувати в ганчірочку. А як мовчатимеш, то знов тебе, будь певен, назовуть неактивним або ще й крутістьство пришиють!... От, братіку, яке становище...

Тонкий вислухав, одсунувся і сухо сказав:

— Не розумію. Є лінія партії. Якщо ти... ви з нею не згодні, то так і скажіть. Якщо згодні, то проводьте цю лінію. А вгадувати тут нема чого і догоджати нікому й ні для чого.

Товстий спершу образився був, потім непохвально поглянув на потерте пальто тонкого, на його чудернацьку кепку й зневажливо посміхнувся. Потім заперечив:

— Чули. Знаємо. Та тобі добре міркувати, а я, бач, завідувач підвідділу і член бюро осередку!



Тут, братіку, відповідальність! Тут на кожній кроці шануйся!

— Ну, так що ж? — спитав тонкий.

— А то, що... Ну, та не варт про це й говорити, як ти не розумієш. Поговоримо про щось інше. Як твої особисті справи? Служиш де?..

— Ні,— сказав тонкий.— Я, власне, на партійній роботі. Член бюро окружного... ну, бувайте!

Товстий підвівся, розгублено посміхнувся, замігав і знов узявся їсти.

Та їсти йому вже не хотілося.

„І тут не вгадав,— думав він, силоміць провучу неприємне м'ясо. — Знову не догодив!.. І не влучиш у точку, хоч ти лусни! Ех!..“

З російської переклав В. М.

## ВОРОНА Й МИША

Байка

Ворона десь піймала мишу  
І з нею здерлася на вершину.  
Та з переляку ледве дише,  
Але веде таку розмову,  
Щоб врятуватись від загину:  
— „Навмисно вийшла я із схову,  
Щоб познайомитись з тобою,  
Вороно люба!

Ти, не зважаючи на згубу,  
Відважно йшла колись війною  
На ворогів усіх трудящих...  
— Мгу! — ворона

Із дзьоба ронить.  
— А потім фронт новий,  
Марудний і важкий,  
Фронт господарчої роботи:  
І там і скрізь  
Твій чорний ніс  
Руїні йшов навпроти.

— Мгу! — ворона  
Із дзьоба ронить.  
— І третій вийшов фронт:



Фронт революції в культурі.

І знов тобі на конт

Я ставлю те, що своїм носом

Ти розгрібаєш кучугури

Дикунства нашого і вносиш

Ліхтар знання в країну рад!

— Еге! Кра! Кра!

Ворона кракнула на весь свій чорний ніс.

І миша — вниз.

\* \* \*

Радянські є ворони

(Знайомі, мабуть, вам),

Що мишу непманську із дзьоба ронять,

Повіривши облесливим словам.

СВИНЯ

— Добре: чистка. Звичайно, зміцнення лав і так далі. Згоден, розумію й вітаю. Не маю сумніву щодо наслідків,—але ж будуть глибокі помилки. Певен, що будуть.

— Ну, вичищений помилково, завжди зможе поновитись ...

— Мова не про те. Я—про навпаки: про невичищених помилково. Трапляються такі жевжики, що не то в партії,—на роботі держать не можна, та до них, проте, не прикопаєшся. По формі він правильний, а по суті—чужий елемент і ганебна пляма.

— Доберуться й до суті.

— Та де там добратися. Не доберуться.

— Чому?

— А тому. Ось, приміром, у нашім осередку один такий є... По формі був би хороший—далі нікуди: партстаж з сімнадцятого, обов'язки виконує, голосує за лінію, ні в чім не примічений... А знаєш ти, що за птах він справді? Знаєш?

— Та про кого це ти кажеш?..

— Не твоє діло. Прізвище називать я не хочу. Годі з тебе знати, що в цього типа брат спеку-



лянт, і що тип цей братовими грошиками й генд-  
лями зовсім не гребує. І досить тобі знати, що  
в своєму колі він висловлюється не тільки проти  
лінії партії, а навіть проти радянської влади.  
Справжня контра з буржуазною ідеологією, не  
кажучи вже про те, що суцільний антисеміт. І парт-  
стаж у нього липовий: це мені теж достеменно  
відомо. Ось. Так що ж, по-твоєму: це—зміцнення  
лав, як у партії таких залишати?

— Та хто ж таких залишає. Ясно, що його ви-  
чистять.

— А за що?

— Як за що... За буржуазне переродження, за  
шахрайство з партстажем, за антисемітизм, за  
змичку з чужими елементами...

— Чудачина ж ти, та хто ж про це знає? Адже  
тільки я про це знаю та ще одна людина... Та  
тобі ось розказав... А перевіркокові звідки  
знати?

— Як це — звідки?... Адже ти заявиш про це на  
чистці.

— Я? Та ти з глузду з'їхав?... Годі з мене кло-  
поту самому чистку пройти? Лізтиму ще я в усяку  
рахубу?..

— Ну а як я заявлю...

— Це ж про що, приміром, ти заявиш?

— Та про те, про що ти мені розказував?

— Кинь жарти. Я тобі навіть прізвища не на-  
зивав, — про кого ж ти заявиш?..

— А я на тебе пошлюся. Він, скажу, і прізвище  
знає і подробиці-деталі...

— Ну, це вже ти кинь... Нічого я не знаю, ні-  
яких прізвищ, і нічого тобі не розказував. Що  
за свиня така, їй - бо ...

— Хто?

— Ти. Та не я ж... Свинство, їй - бо. Я тобі по-  
товариському це, як партійний партійному, а ти ...  
Знав би,— і не говорив би з такою свинею.

Переклав П. Дерід.

Журн. „Крокоділ“



МАКОМ СІЛИ

До процесу СВУ

Не з глини ми! Й діла,  
що ними буйно зацвіла  
електрозоряна епоха,  
не розіб'єш так, куме, сплоха.  
А ви цього не розуміли.  
Мовляв, аж поки маком сіли...  
Чи чули? Сіємо на ять!  
У нас і трактори шумлять,  
і дим крутий із димарів,  
і ніяких чортів!  
А ви цього не розуміли.  
Мовляв, аж поки маком сіли...  
І хай не буде вам у гнів,  
але ми проти куркулів.  
Взялись оце колгоспи зразу  
і ліквідують вашу „базу“.  
А ви й цього не розуміли.  
Мовляв, аж поки маком сіли...  
Святителі і гайдамаки!  
Чи чули ви, як свищуть раки  
Шкода! Якби той час наспів,  
збороли б ви більшовиків.

Та ви цього не розуміли.  
Мовляв, аж поки маком сіли...  
Вишивані та сивоусі!  
Ви—порохня у наших русі.  
Невже ви не могли збагнути,  
що з порохні ми можем...

чхнути?

Ніяк, ніяк не розуміли  
Мовляв, аж поки маком сіли.  
Беззубі. Слиняві. Огидні.  
Нудні, жалюгідні.  
Клімактеричні халуї.  
Такі то лицарі твої,  
мадам буржуазіє!  
Це навіть дурень розуміє,  
А от вони... не розуміли  
Мовляв, аж поки маком сіли...



ГОЛОВА

— Товариші!  
Я вас викликав,  
щоб не слів нуду розсотувать,  
просто — пляна виконати  
до жовтня

на 100%!

— Ну, а хто злісний,  
хліб ховатиме,  
буде трудяших дурить,  
то вже я, Микита, знатиму,  
що робити!..

— Гляди, Микито! —

обізвався Макар,

— Раз мазну і буде!..

Острах легенький і жаль,  
що Макар ще не в бупрі.

Спродав усе,  
навіть хату —  
бідняк Макар.

Авжеж.

Вряди - годи ніч волохата  
лякала степи пожежами.

Куркулі показалися вкрай,  
ховають лишки й торгівлю.  
Панотець кинув про рай, —  
почав

про заготівлю.

Звичайно,  
за Микитою всі,  
крім прихвоснів буржуйських...  
Та часто й дружина не спить,  
лежить, журиться.  
Глухо в глухому селі,  
Зорі висять над дзвіницею.  
Часто в тривожній млі  
Треба нагана стискувать...

Коли  
одгулися збори,  
сказавши: забрать лишки!  
Залишився ще в зборні,  
щось писав у діловодовій книжці.

Вулицею темно,  
хоч у вухо бий,  
Люди пройшли  
вулицею.  
Вечір сконав блідий,  
на заході холодно шулився.

Ішов голова,  
не поспішав  
То нічого, що ще не обідав,



на завтра напевне вже знав —  
дістануть хліба.  
В завулкові  
вийшов один,  
другий — став під тином :  
— Микито!

Сукин сину!

Руки схопили за спиною.  
Вдарили голову  
в голову заступом,  
голова в болото упав.  
Ніч метнулася  
Сліпим яструбом,  
теж упала в степах.  
Гавкнув собака в чиємусь дворі.  
Зорі повисли низкою.  
Просто лежав догори,  
мертво нагана тиснув.

### З „ДИКТАТУРИ“

Уривок з п'єси

#### Дія III. Картина 7

Діється в сільраді. Горох — голова сільради; Коваль і Небаба — комсомольці; Нечай — незаможник й ще кілька; Ромашка — середняк. Пізніше приходять Дудар — робітник, присланий з заводу на хлібозаготілю, та незаможник Малоштан.

Небаба *(схоплюється)*. Це ви! Це ваша провина.

Горох. З якої речі? Такий момент...

Небаба. Доголосувалися.

Коваль. Ганьба!

Незаможниця. Дав розперезатися Чирві. Чого рта йому не заткнув. З тебе такий голова сільради, як з куриці птиця.

Горох. Думка була...

Небаба. Не було у вас думки. Ви здрейфили. Ви розгубилися. Ви ще на засіданні дрейфили, а на сході зовсім розгубилися. Я даю голову зітнути, коли тут не було куркульського пляну. Він був. Точно розроблений плян, як зірвати сходку. Хтось переказав їм суму, і вони, чотири куркулі, одбили од нас середняків. Ганьба! Хто ж це? Хто їм переказав? Може, він сидить отут... серед нас? *(Озирається)*. Може, він дивиться нам у вічі?



Горох. Бог з тобою, Оксано...

Небаба. Бога собі залиште. *(Кинулась Нечая)*. Товаришу Нечаяю. Може, зрадник се несаможників?

Нечай. Брось, Небабо! Не печи мене!

Небаба. *(Метнулася до Коваля)*. Коваль! Ксомольці ж ніколи не зраджували?

Коваль. І не зрадять! Не смій так ставити питання!

Небаба *(з розпачі)*. Де ж провокатор?..

Коваль. Ви розумієте, Чирва тепер три п'ять дає. Приходимо до нього, — собаки трохи не зірвали нас. А він завів нас у комору, поклав порожні засіки і в куточку підвів із п'ять посланих. Оце все, каже. Перекажіть Дудареві, хай прийдіть з мішечком, — дам три пуди...

Незаможник. Знущується, сук-кин син!

Горох. Півень два дає, Сироватка полтин. Оце момент.

Селянин. Правда, що момент. Це наче манастир... Та я б його по мордяці...

Коваль. Це, дядьку Григоре, треба було сходити говорити. А зараз не вішайте носів. Треба подумати, що обити далі.

Увіходить Дудар

Небаба. Треба подумати, що ми скажемо Дудареві. Що це буде, як він узнає. Чого ж ви мовчите? Він же казав, ані ногою до них. А ви ходили...

Дудар. *(підходить)* Що ти сказала?

Всі замовкють. Дехто зривається з місця і знов сі-

Коваль. Товаришу Дударю...

Дудар. Я не дочув. Я глухий. Ну? Повтори, тобі кажуть.

Небаба. Ми ходили...

Дудар. Га? Ви ходили з торбою попід вікнами, як прохачі? Та для чого ж це ви зробили? Ну? Ну? Одповідайте! Хто ж так бореться з ворогом? А ще більшовики називаються... Ех ви хлоп'ята...

*(До Гороха)*. А ти, квасилино. У тебе в сільраді комсомольцям доводиться старцювати. Чого дивитися? На манастир збирають. Замість поставити Чирву на коліна, вирвати в нього хліб, що десь гниє, ви жебрачите в нього. Чуєш?

Незаможник. Оце правда. На коліна його...

Дудар. Чого мовчиш? Говори, кашпаровська богородице.

Горох. Я товаришу... Такий момент, що ми разом ходили...

Дудар. Га? Не чую. Разом? *(Неймовірно)*. Разом ходили. Ти розумієш, голово сільради, що ти кажеш? Ти що? Компромітацію авторитету хочеш зробити? Робітничо-селянських та червоноармійських депутатів хочеш продати? Голосно кажи.

Горох. Як постанова була, то ми...

Дудар. Відповідай на запитання. Хто тобі сказав іти з торбою? За поданням хто тебе посилав, я тебе питаю?

Незаможник. Та з свого розуму...

Селянин. Науки немає. Ог у чім гвоздь.

Коваль. Товаришу Дударю...



Дудар. Е, Ковалю, помовч. Хто казав, що з - під землі дістанемо? Ти. (До Небаби). Хто казав, що зриву не може бути? Ти! На що надіялися? Я ж думаю, що ви не належите до тих, хто тільки чубами вміє трясти. Так звані революціонери з бантиками. Червоні хусточки, що гура кричать тоді як ворог штани загубить. А як він покаже зуби то вони дряпу дають. Чи, може, й ви стоїте на позиції „прийдіть і поклонімося“? У руку дивитися?

Небаба. Неправда! Ми хотіли перевірити їх до краю. Ми на краще хотіли. Тепер ми зможемо показати їхнє обличчя всьому селу.

Дудар. Стривай. Хліб ти в нього бачила?

Небаба. Порожні засіки, але...

Дудар. У тім то й річ, що „але“... Яке ж у них обличчя, коли в засіках порожньо? Науки немає? А ми з міністрів повиходили. З губернаторів.

Ромашка (вилазить із кутка). Дозвольте вам перейняти. Не з губернаторів.

Дудар. А ти що за один?

Ромашка. Я? Антон Ромашка.

Дудар. Чи не той герой, що проти біли ходив?

Ромашка. Той самий.

Дудар. А тепер за Чирву голосуєш?

Ромашка. Ні, не випало.

Дудар. За кого ж ти голосував?

Ромашка. Утримався. Не дали, сукини сини висловитися...



Дудар. Не чую, Дужче кричи, щоб знав народ, що ти утримався на дванадцятому році революції. А як проти білих стояв, тоді теж утримувався?

Ромашка. Та кажу ж, що не дали. Силою не дали. А проти білих я голосував з ружжа. Чи поціляв, то вже не скажу, а стріляти у ворога революції—стріляв. Ну, тепер важко стало нам розбиратися... На фронтах було простіше. Отак—я, а отак—ворог революції: командир звода скомандував по ворогові революції плі, ну й палиш. А тепер, бачите, й сам командир Гнат Горох не вгадає, де біле, де червоне... Вам то в городі видніше. Електрика горить, у газетку заглядаєте, в каталоги різні. А в нас то вже не те. У гною, мов той жук...

Дудар. Ти, браток, просто кажи: живете в городі як буржуї. Стук-гряк—дай п'ятак.

Ромашка. Ну, й наше життя не з медом.

Дудар. Не з медом. А ми в молоці купаємось. А ти й не знав? У молоці. І щодня вареники варимо та гулі справляємо. А в чорному поті ти б не хотів скупатися? В цистерні. Щоб дзидзнуло тебе електрикою в печінку. У гною? Пропадеш у гною, як не будеш робити гуртом. Ти знаєш це?

1-й селянин. Це правда. Як робить укупі, то не болять у пупі.

Голоси. Що правда, то правда.

Дудар. Правда? А це не правда, що вся Україна колективізується, а наше село задніх пасе? Правда. А це не правда, що ви не тільки робити

вкупі не навчилися, а навіть свого гною, червей не здолаєте? І це правда. Думаєш, я не на гною виріс? У білих пелюшках? Га? Доки ж ти говоритимеш, що в гною? Бери. Клепай нове життя. З нами клепай, організуй колектив, будуй соціалізм, бо самому тобі жаба цицьки дасть...

Голоси. Справедливо.

1-й селянин. У точку.

Незаможниця. В точку, та не рушаєте ви з неї. Хіба з вами що зробиш?

Ромашка. Та не печи хоч ти. Своя ж, а пече. Заспокойся. Тепер уже бачу, що таки буде в нас великий колектив... Слухай же, товаришу Дударю. Бачу, що одного ми тіста. Та слухай же, не гнівайся. Бо хоч і дурні ми і темний народ, та все таки одне одного не продамо. Хотів я виступити на сході—не дали. От і подумав я: як же це так, що дванадцять років наша влада була, а потім Чирва виграв. Ні, міркую собі, аж оце Чирва програв навіки. Бо розсудіть, громадяни: Чирва свій хліб, силу свою приховує. А з кого ж візьме держава? Із самого Малоштана та з мене? Ні, не випаде. Соціалізм для мене дорожчий за Чирву. Слухай, товаришу, істинну правду: правду кажеш, хліб є. Заховав Чирва свій хліб, а каже, що нема.

Небаба. Де заховав?

Коваль. Ви знаєте?

Дудар. Спокійно, Ковальок! Далі кажи.

Ромашка. А далі... тільки знайти, а тоді вже й далі.



Дудар. Так. (*Пазва*). Ти ж... розумієш, що це значить, оте далі.

Ромашка. А звісно. Це значить показати перед народом ворога революції, і тоді... красне виграє, а біле програє. Тоді й колектив збудуємо. От я так розумію...

Дудар. Ну, браток, аж тепер я бачу, що ти ходив таки проти білих. Руку! (*Тисне*). Ковальок, Небабо. Не серчайте хлоп'ята! Вибачте, що крикнув. Не ображайтеся. Такий час. Як на позиції.

Небаба. Ми, товаришу, не революціонери з бантиками, щоб ображатися. Ми комсомольці.

Дудар. Ну, дай руку, комса. Тепер вам буде робота. Краще, ніж ходити з торбами. Гороше! Бери, друже мій, понятих і зараз же до нього. Понятих бери, не чухайся!

Горох. Кого ж його брати під цей момент?

Дудар (*до Ромашки*). Підеш?

Ромашка. А, звісно, піду. За революцію.

Незаможниця. Бери мене. Я друга понята. Я пальцями розгребу землю.

Незаможник. І мене берить. Копатиму.

Селянин. Та й я піду. У мене й лопата добра. Стальна. І за понятого можу.

Дудар. Де ж ви раніш були? Чом на сході мовчали? Стривайте. За третього понятого ми візьмемо... знаєте кого?

Всі. Кого?

Входить Малоштан.

Дудар. Ось кого.

Всі. Правильно.

Дудар. Малоштане, ти понятий. Іди трусити Малоштан (довго нічого не може сказати Потім тихо). Я... (павза) не піду.

Дудар (зціпив кулаки, ледве стримуючи себе, підступає до Малоштана). Не чую. Голосніше!

Малоштан. Він мій рідний кум. І в нього хліба немає...

Дудар. Не підеш? Кинь жарти. Як же ти можеш не піти, куркульський підголоску, як оцією самою рукою, о, дивись, я двох своїх кумів знистожив, бо зрадили революцію і передались до білих. А ти кажеш, що не підеш. Шутейний чоловік!

Не чай. Подумай, Малоштане. Ти знеповажив честь незаможника. Всі на тебе ремствують.

Дудар. Я ж тебе за свого мав, хотів на тебе спертись, а ти як ворог виступив на сході. Як же ти, горобина душа, не підеш, коли ти нічим більше не загладиш своєї провини, навіть смертю. Чи може, забув, чому диктатура? Я нагадаю. Тому що без нас ти пропадеш. Чирва тебе сточить. За нас підеш або пропадеш. Зрозумів?

Малоштан. Зрозуміть то я зрозумів, а зрікаюся кума... не зрікаюсь. У кума хліба нема Вірю — нема!

Дудар. Ромашко. Катай ще раз. Є хліб! Чирви?

Ромашка. Є хліб, і той хліб закопаний у землю. І ти, Петре Малоштане, не справжній чоловік, коли ради кума продаєш революцію...

Малоштан. Не продаю!



Ромашка. Продаєш! Ішов ти повз кладовище з рибкою? А він, твій кум, чекав на тебе. На гробках чекав. І все ти йому сказав! (*Всі рухнулись, уп'ялися очима в Малоштана*).

Небаба. Він!

Ромашка. І сказав, скільки на кого наклали і все до останнього. І чекав на тебе Чирва, як на шпигуна. І звелів він тобі спитати за диктатуру. А ти, Малоштане, взяв та й спитав.

Всі стоять, ніби громом ударені

Небаба. Значить, це ви?

Коваль. Геть його з очей!

Нечай. Петре, до чого ти дійшов! Та тебе ж розстріляти мало.

Незаможник. Щоб нас не плямував...

Незаможниця. Зрадив... (*Рухнулись до нього*)

Дудар. Аж тепер я тебе, браток, зрозумів. Одійдіть товариші. (*Тихо*). Тут помилка. Одійдіть, бо людина загибає. (*Лагідно, тепло*). Держись товаришок, держись. Не хитайся... Обдурили, як малого, як хлопчика обдурили? Ну... Чого зблід? Я ж розумію, дивак, що ти не винен. Ну, прости, що крикнув. (*Кричить*). Та не падай, говорю тобі. Не падай. (*Хіпає його за плечі*.)

Малоштан. Туман... мигтить... Як же це так, що я прошиб? (*Зойкнув*). На кладовищі. Підкрався. Як гієна, вліз у душу... А на сході сказав, ніби я протестую... Де він? Де Чирва Козир, бувший мій кум? Де він? (*Вибігає з кімнати*).

Всі напружено дивляться йому вслід.

Дудар (*тихо*). Небабо, за ним. Криза в серці.  
Не чіпай його, тільки йди за ним, бо може зарубати.

Небаба (*тихо*). Єсть (*Вибігає*).



## РУШАЙ НА ВРОЖАИ

І сюди — рука,  
і туди — рука,  
а між ними —  
у балці —  
ріка.

І сюди — колектив,  
і туди — колектив,  
не вгадаєш  
колишніх нив!

Глянь у руку ту —  
лани техкультур,  
лани  
техкультур —  
скільки зором кинь!  
Простяглися рядки  
цукрових буряків,  
й пилюгу несе  
вітер з висадків.  
А в другій — жита,  
золоті жита!  
Поряд з ними  
пшениця  
густа.

Ген аж там ярина  
стоїть, як стіна,  
обіцяє врожай  
„сам 20“ нам!

Коливається степ,  
наливається степ, —  
в степу

урожай  
росте.

Хоч бажай —  
не бажай —  
куркулеві на жаль  
буде добрий  
колгоспам  
врожай!

А була сівба,  
була журба:  
Здохла в стайні  
кобила  
ряба!  
Тут же ще й куркулі  
звели брехні в селі,  
що не вродить  
колгоспникам хліб!

Шле бригаду завод,  
і ходили на сход,



хвилювався  
на сході  
народ.

І піднеслась рука  
в бідняка  
й середняка  
*за колгоспи,*  
*за провід ЦК.*

Як взялися враз —  
га - ряча пора! —  
Не злякатися  
меж  
тракторам...

Вночі на сівбу,  
і вдень на сівбу, —  
за працею  
цілу добу...

Дозрівають жита,  
золоті жита!  
Хилить колос  
пшениця густа.

Загримить,  
загуде  
жнив колгоспних день —  
*степ*  
*великої праці жде!*

Коливається степ,  
наливається степ, —

в степу

урожай

росте.

Гей, крайно, рушай! —

Куркулеві на жаль

зберуть добрий

колгоспи

врожай :



## ДОБРІ НАМІРИ

— Товариші колгоспівці! — сказав, вилізаючи на трибуну представник від робітників фабрики „Червоний анод“, — на цьому ж тижні ми передамо вам гроші, що зібрали для вас, — тисячу карбованців готівкою. Зрозуміли?

Бувалі колгоспівці поставились до цієї привабливої пропозиції дуже обережно.

— Ну, та вже й тисячу... Може, брешеш?

— Брешу? Щоб я провалився на цьому місці!..

— Не треба провалюватись, — відповіли колгоспівці. Коли не брешеш, то правда.

— Отож то й є, що правда, — зрадів представник. — Тисячу карбованців на тім тижні привезе наш представник, та ще й трактора.

Колгоспівці почали ймати віри.

— А покищо закінчив представник, — дозвольте передати вам дуже корисну книжку — „Що треба знати колгоспівцеві“ — ціною на один карбованець і вісімдесят сім копійок...

Довго його підкидали, а потім урочисто відвезли на станцію.

— Ну? — похмуро запитав в місті голова фабкому. — Признавайся, що ти там їм наляпав?

— Я н - нічого... Я гадав... Може, й зберемо...  
Пообіцяв їм тисячу...

Голова фабкому несподівано зацікавився.

— Слухай, любий! Хто ж тебе за язик тягнув?

— Ніхто... — чесно признався палкий представник, — воно якось само пообіцялося...

Другий представник „Червоного аноду“ приїхав до колгоспівців тільки восени.

Спочатку він довго не міг зрозуміти, навіщо весь колгосп, побачивши його, кинувся витягати осикове кілля з тину. Потім зрозумів і так-сяк виплутався, пообіцявши, що, крім тисячі карбованців, що чомусь затрималися в місті, пришлють ще два трактори, вісім плугів та інкубатора.

Його не підкидали, але, подумавши, відпустили все ж на всі чотири вітри.

Третій представник приїхав до колгоспу на весні.

— Доброго здоров'я, громадянине! — чемно поздоровкалися з ним колгоспівці.

— Доброго здоров'я! — відповів представник, що нічого не мав на думці.

— Знову приїхав теревені правити, — ревноу голова колгоспу.

— Ні, чому ж теревені... Ми ось пришлемо трактори...

— Так, так, — сказали колгоспівці, — і плуги, значить, теж пришлете?

— І плуги! — надхненно збрехав представник.

— І інкубатор? — загрозово прошипіли довготерпеливі колгоспівці.



— Та й інкубатор. Ой! Що ж це, громадяни?  
Рятуйте!

Його довго били, а потім викинули за околицю

Переклад з російської К. К.

Журнал „Резізор“

## ПІСНЯ ПРО АВТО

— Швидше там!  
Швидше там!  
— Досить уже шури-мури!  
Розперізувати  
гастрономію  
порожніх  
фраз!  
— Швидше там! Швидше там!  
(Пррр!)  
— П'ять годин! (прр!)  
Фррз - рраз!..  
— Г'ех, і рушила ж машина,—  
не машина —  
„втомобіль“,  
— Тільки шини,  
тільки шини,  
а позаду —  
дим і пил!  
Г'ех, і рушила ж машина,—  
не машина —  
а душа:  
Тільки шини,  
як пружини,



а під шинами — соша!

Далі й далі!

Вже за містом!

Гойди - гойди!

Гой - дада!

Що нам верстви?

Що нам відсталь?

И... ерунда!

Далі й далі!

Із-за рогу ж

вітер

вихорцем в лице —

— Г'ех, коли б такі ж дороги

скрізь хороші, —

як оце!

Пролітають

верстви й милі,

І посьолки

й хутори —

Мало в нас автомобілів

і брукованих доріг!

Ходить сонце в небосині

Гарно йому! —

Гей, машино ж, ти машино —

Гей, машино ж ти моя!

А машина ж — не машина:

не машина —

а душа —

Тільки шини,

як пружини.

а під шинами — соша.

А машина ж — не машина,  
не машина —

а авто:

тільки шини,

тільки шини...

— Стопп!!!

— Пррриїхали!!

— п'ять на сьому. Вставайте, колего!  
70 за годину! — яка краса!

.....  
Пропaday моя телега

все четири

колеса - а - а!



II

ЗАВОДСЬКЕ





## ЯК ЦЕ БУВАЄ

На заводі „Крик моторів“  
На гучних численних зборах  
Висували кандидатів  
Для роботи в наркоматах.

Перший був Степан Ремейко.  
Ухвалила вся ячейка.  
Збори, члени фабзавкому  
За Ремейка, за невтому.

Раптом вихопив промовець:  
Наш Степан добрячий хлопець,  
Працівник, організатор —  
Де нам ще такого взяти?

Висування — що є краще?  
З цього треба нам пишатись...  
Та становище ж і наше —  
Без ударників лишатись?

Правда! Правда! Справа видна.  
І ячейка остаточно  
Залишилася незгідна  
Висуванню дати почин.

Другим був Іван Небога —  
Та ж завком умре без нього.  
Без Небоги в дві хвилини  
Профробота вся загине.

Третім був Тарас Трясило —  
Комсомольці одпросили.  
Дати Шила — всі не проти,  
Та без нього — лихо з спортом.

У розпалених дебатах  
Цілий лантух кандидатів  
Був провалений на зборах  
На заводі „Крик моторів“.

Як і перш, на зборах знову  
Записали постанову:  
— Список треба переглянуть,  
Ввесь актив собі зоставить

І послати в наркомат  
Молодих хлоп'ят,  
Хай поучаться.  
Хай помучаться,

Нас бентежить одно:  
А чи ж добре воно  
Получиться?

Переклав з російської Т. М - ко



## ЧОТИРИ КОЧЕГАРИ

Побутова патетика

ПЕРСОНАЖІ

Чотири кочегари — молоді хлопці

Машиніст

Машиністів помічник — літній робітник, недавно з села.

Шмарувальниця Оля — комсомолка.

Інженер

Секретар осередку.

Кочегарка. Казан. На містку біля казана — машиніст. Двоє кочегарів безперестанно підкидають вугілля до казана. Двоє других сидять на авансцені — палять, там же помічник — снідає. Казан негучно гуде.

### I

Один з кочегарів, що сидять на авансцені, палячи, весь час у ритм гудінню казана неголосно підсвистує — „Наш паровоз летить вперед“. Деякий час, крім цього свисту та гудіння казана, нічого більше не чути. Старий помічник, що снідає, знявши шапку і акуратно складаючи кісточки та крихти в папірець, весь час незадоволено поглядає на свистуна. Нарешті, він не витримує.

Помічник (*роздратовано і докірливо*). Не свисти... Та ну бо, не свисти... (*той миттю поглянув і свистить далі, трохи тихіше*). Який бо



ти, хлопче: бач, чоловік їсть, а ти свистиш. Хіба помагається. Їсть же чоловік...

1 кочегар (на хвильку перестав свистіти). Хіба, як їси, то воно свято якесь, що й свистіти не можна?

2 кочегар (смішливий). Він, хи... як їсть, хи... хи... і, справді, як святий, хи-хи-хи... Диви, не їсть — священицтво.

1 кочегар (знову свистить).

Помічник (похмуро). Авжеж... празник загра... Свистунів будуть заганяють...

2 кочегар. Хи... Нема вже празників. П'ятиденка, діду. Хи-хи.

Помічник (зірвався, як гримне). Кажу не свисти!

1 кочегар (враз змовк). Ото ще. Пожартувати не можна...

Стрімголов вбігає Оля-шмарувальниця. Її одежа така ж промаслена, як у кочегарів провуглена. В лівій руці — гаечки. А сильні! Інженер казав — один за два в неї лійка-маслянка, в правій — клоччя. Вбігла, з розгону сіла на підлогу. Захекана.

Оля (як з гармати). Ставлять! (Забило дух). Докінчують! Ох! (Зовсім одбило дух, тільки очима кружляє і розмахує руками з лійкою і клоччям). Як лійка махнула вгору, тоненька цівка олії ляпнула просто помічникові на обличчя).

Помічник (зірвався). Тьху! Паскуда! Чи ти здурила? Таж олія, олія пропадає! (Вихопив у неї лійку, тоді вже втирається). Гнати тебе треба. Таких робітників по шії.

Оля (роззубилася: їй і соромно стало і захоплення басує). Ставлять же, діду. Зараз кінець,

1 і 2 кочегари. Що ставлять?

Оля. Варстати! Нові!

1 і 2 кочегари. Нові? Ті самі?

Оля. Ті самі! З-за кордону приїхали. Німецькі. Новісінькі, як лялечки. Ху! (Аж тепер передихнула).

Помічник (схопився). Їй-бо?

Оля. Право-слово. Ура! (Як закричить. Помічник аж кинувся, хотів розсердитися, та забув. Посміхається).

1 і 2 кочегари. Гіп-гіп ура, гіп-гіп ура!

2 кочегар (підскочив ще й затанцював). Лам-цидрица-гоп-са-са!

3 і 4 кочегари (від казана). Ура, ура! (Далі кидають вугілля, не спиняючися).

Помічник (поправляє окуляри, ще й наче око протер — розчулився). Це... й справді той... ура!

Оля. Але ж новісінькі! Та які ж хороші! Гаечка така ж промаслена, як у кочегарів провуглена. В лівій руці гаечки. А сильні! Інженер казав — один за два стане. На повну навантажку робитимуть.

2 кочегар (натпрунькуючи на губах танцювального мотиву, проходить через авансцену козирем).

Оля. Каже — вдвое більше продукції тепер випустити зможемо.

Машиніст (з містка). Олько! До мастила!

Оля. Єсть. (Зірвалася, побігла до казана, заливаючи, обтирає клоччям).

Машиніст — Зміна!

Третій і четвертий кочегари встромляють лопати. Перший і другий підбігли, вхопили лопати і, майже не порушивши ритму, почали підкидати вугілля. Третій і четвертий виходять на авансцену і беруться палити



Помічник (акуратно згорнув недоїдки в папірець і кинув у скрижку до сміття). Так що хлопці, ставлять значить.

3 і 4 кочегари. Здорово!

Помічник (поправив окуляри). Тепер, значить, хлопці, яка наша програма? Хе? Тисяча втулок. Бре — дві тисячі! Дві тисячі втулок, тепер наша програма. Хе-хе. От вам і програма.

3 і 4 кочегари. Да.

Помічник. Скільки тракторів вчора ми полагодили могли? Тисячу. А тепер бре. Тепер — дві тисячі. Га? Тожто. (Гукає до машиніста). Злаз Максимовичу! (Пішов до містка, виліз, став біля вимикача. Машиніст на хвильку затримався, що говорить до помічника. Згодом приєднується до 3 і 5 кочегарів).

3 кочегар. От тобі й засівкампанія... Зірветься. (Передражнює). Як його колективні лави засівать, коли тракторів нема, нових мало, а старі спрацювалися. Втулки попсовані! От тобі й попсовані. Тепер, брат, не тисячу полагодимо, а дві. Цілу програму!

4 кочегар. Краса!

Оля. Ой, краса! (Вона скінчила мастити і звисла у підбігла).

3 кочегар. Ще вчора — що на виробничій нараді казали? Не прийдуть нові варстати, — зірвемо засівкампанію. Дарма що ударно працюємо.

Оля. Де ударно. Хоч ударно, хоч не ударно, все одно — мало. Тисячі — мало. А тепер — дві. Варстати ж новісінькі. Цей тобі не зарипить,

заїсть, не стане серед роботи, — робитиме, як серце. Побіжу подивлюся!

4 кочегар. Стривай. Посидь, вгамуйся. Підуй в завком. Дізнаюся, як там з програмою. (Пішов).

3 кочегар (до машиніста, що саме підходить). Чули, Максиме Максимовичу?

Машиніст. Чув.

Оля. Ставлять.

Машиніст. Ставлять.

Оля. Казав інженер, — після перерви нові й включають. Дурниця лишилася — паси припасувать. Зараз, мабуть, сюди прийдуть, завдання нове принесуть.

Машиніст. Еге... (Все похмурий). Тільки ви це, хлоп'ята, даремно.

Оля. Даремно? Що?

3 кочегар. Що даремно?

Машиніст. Радієте.

Оля. Отаке? Нові ставлять. Дві тисячі випустимо.

Машиніст. Не випустимо.

Оля. Овва?

3 кочегар. Чого?

Машиніст. Не випустимо, кажу. Га? (Кива на казан), Про казан забули?

Оля. То й що?

Машиніст. От тобі й що. Не витримає.

Оля і кочегар. Казан?

Машиніст. Казан.

Павза



Машиніст. Нагрузки не витримає. Продукції нові варстати вдвоє більше випустять, так і енергії удвоє більше їм давай. А взяти де?

Оля. А казан?

Машиніст (*сердитий*). Кажу ж — казан... Атож—казан. Двадцять варстатів, кажеш, ставлять?

Оля. Двадцять. Та які! Новісінькі! Аж дзвенять!

Машиніст. Дві тисячі, кажеш, щоб втулок випустити? (*Оля не слухає, прикидає в умі*).

Оля. Дві. Еге,— дві! А зараз ми — тисячу. Раніш ми 650 виробляли, а як на ударний перейшли, так тисячу потягли. А на нових безпремінно дві потягти треба, такий плян для засівкампанії.

Машиніст (*не слухає*). А щоб дві тисячі витягти, до скількох градусів казана нагріти треба? Га?

Оля (*боязко*). А... а... до скількох?

Машиніст. До скількох? До скількох? До вісімсот, щонайменше. От.

З кочегар (*і собі розмірковує*). Ага... так, до вісімсот.

Машиніст. А ми тепер і до п'ятсот не домагаємо... Про акт забули. (*Кива на стінку, де висить акт*). О! (*Показує*). До 500, більше не можна. Казанові скільки років? Мабуть, більше як тобі. Казан міняти треба.

Оля (*мало не плаче*). Так його ж і міняють. В другу чергу. Повесні змінять.

Машиніст. Повесні і дві тисячі випускати мемо. А зараз більше, як до 500 не нагрієш. Знаєш?

чить, він тільки половину нових варстатів і потягне. Або знову ж всі старі. Все одно — більше як тисячу не випустимо.

З кочегар. Н-да, це правильно. Це ви, Максиме Максимовичу, правильно обчислили.

Оля (*настирливо*). А хіба що? А як пустить? Машиніст. Не можна.

З кочегар. Завод попусуєм.

Оля. Вибухне?

Машиніст. Казан?

Оля. Казан. Вибухне?

З кочегар. Вибухне. Завод попусуєм.

Оля (*до машиніста настирливо*). Вибухне?

Машиніст. Для чого вибухне. Вибухнуть — не вибухне. Контрольні ж заклепки є. Не вибухне. А заклепки вирве.

Оля. Вирве?

Машиніст. Кажу ж, вирве.

Оля. Так завод же ж, не ушкодить же ж?

Машиніст. Завод не ушкодить, а... нам ушкодить (*раптом гостро і суворо*). Ушкодить! Повбиває нас к чортовій матері. Всіх, що поблизу будуть, — і кочегарів, і машиніста, і його, і мене, тебе к чортовому батькові спалить. О!

Оля. А...

Вертає четвертий кочегар

4 кочегар. Діла! Поставили! Зараз у перерві паси надінуть. Таке в завкомі! Програму перекладають. На дві тисячі. Всім цехам нові задання. З партійного комітету приїхали. Дві ти-



сячі! Така й зводка з Колгоспцентру. Дві тисяч тракторів як не полагоди́мо — пропала засівка́ панія. Побачив, що всі принишкли, — до Ольги. А ти що носа повісила? Кричи ура! Го-го! Зна наших! Та ви що? Ти що, як пес на помідори (Ляскає їй по спині).

Оля (відслонилася). Покинь! Не витримає...

4 кочегар. Хто не витримає?

Оля. Казан.

3 кочегар. Казан не витримає. Максим Максимович обчислили.

Оля. Он, акг... Забули? Радіеш...

4 кочегар. Діла... Це той... мабуть. А як же буде? Га?

3 кочегар. Ніяк не буде.

Машиніст (сердито). Отак і буде! (Дзвіноч). О, Семене! Гуди на перерву.

Помічник на містку сіпає гудок. Гудок гуде. Перший і другі кочегари кидають лопати і йдуть до гурту. Помічник, скінчивши там поратися, іде нааван сцену. Вони ще нічого не знають

1 кочегар (насвистує). Наш паровоз летить вперед...

2 кочегар. Га-га! Дайош програму, брати ударники! Стривай, як це сказати?.. (Замислюється). Ага! (Приспівує)

Ми ударники — комуна,  
для колгоспів на поля  
ремонтует трактора —  
ламцидрица - гоп - са - са! (Підтанцьовує)

1 кочегар (все свистить, тепер — на весь голос).

2 кочегар. Стривай. Стій, як це сказати?.. Ага (співає вголос „Наш паровоз“)

А наш завод іде вперед,  
нові придбав варстати.

Тепер не тисячу втулок,  
а дві будем давати —

тепер дві тисячі втулок —  
така наша програма.

1 кочегар (хоче свистіти).

2 кочегар. Стривай. Якби це сказати?.. Ага—

Хто каже тракторів нема,  
хто каже трактори попусути,  
одремонтуємо — дарма,

А ну — бригади — нуте.

Одремонтуємо — дарма,  
а ну — бригада — нуте!

— Га-га! (Ляпає всіх, хто попадеться, по плечу).

Помічник (підходить). Да. І я це кажу. (Весело протирає окуляри). Це, хлопці, велике діло. Я сам, хлопці, з села.

2 кочегар. Ге-ге, діду Семене, коли це було? Ви вже яке село й на масть забули.

Помічник. Давно було, да. На заводі я вже двадцять літ. А на селі я, браток, до того тридцять прожив. Знаю, браток. Я, браток, знаю, що то селянинові вчасно зорати та засіяти. Я, браток, сам колись сіяв. Це, брат, тобі засівка́панія. Оп'ять же — економіка наша. Їй без правильної засівка́панії ніяк не можна. Значить, і без наших двох тисяч втулок їй теж ніяк не можна.



2 кочегар. Правильно, дядя.

Ми — ударники комуна,  
для колгоспів на поля  
ремонтуюм трактора —  
ламцидрица - гоп - са - са.

Машиніст (сердито). Та ну бо, кинь!

2 кочегар. Диви, сердитий.

Машиніст. Марно радієш, браток.

2 кочегар. О, марно! Чи тобі не радісно?  
Диви... занепадник...

Помічник. Ти це що, Максимовичу, нахму-  
ривсь, невеселий? Чи нагрузки злякавсь?

Машиніст. І тобі не раджу. Про це забув?...  
(Вказує на акта).

Помічник (поправив окуляри). Да... я й за-  
був. (Теж похмурилась).

Перший і другий кочегари й собі глянули на акт.  
Входить інженер і секретар осередку

Інженер. Здорові!

Всі (мляво). Здорові були.

Інженер. Програма, хлопці, нова.

Машиніст. Н-да...

Інженер. І вам, значить, нагрузка. Після пе-  
рерви, Максимовичу, нагружай казан. Двох коче-  
гарів ще я зараз пришлю. По троє хай кидають.  
На сімсот треба гріти. (Пройшов повз акт).

Секретар. Програма — дві тисячі. Ну, тисяча  
вісімсот. Словом, повна програма. Варстати, як  
годинники. Ввесь плян піднімемо. А піднять треба,  
засівкампанія...

Інженер (поглянув на акт). Варстат — еко-  
номний, легко йде, багато не візьме... (ще раз  
поглянув). Ви що притихли?

Машиніст. А ти?

Інженер. Що — я?

Машиніст. Чого притих?

Інженер (занервувався). Я не притих.

Оля (жалібно). Товаришу інженер, а як же,  
а як же... акт...

Інженер (подивився на неї серйозно). Акт?  
Да! Акт старий.

Машиніст. А казан ще старіший.

Інженер. Ну то й що? (Нервує).

Машиніст (став проти нього). А то!

Інженер (одвів очі набік, до секретаря осе-  
редку). Я викличу експертну комісію. Нехай пе-  
ревірить. Я на себе не можу. Треба сімсот гра-  
дусів. (Хоче йти).

Машиніст (загородив дорогу). Я сам експерт!

Інженер. Ну?

Машиніст. Десятий рік біля цього казана.

Інженер. Ну?

Машиніст. Не витримає.

Павза

Помічник. Може не витримати.

Інженер (хвилюється, — дзвінком од хвилю-  
вання голосом). А може, витримає?

Помічник. Може, й витримає.

Павза

Інженер. Треба експертну комісію. Обрахуємо.



1 кочегар. Саме на кінець засівкампанії і об-  
рахунки будуть. Якраз поспіємо на той рік до  
другої засівкампанії...

Машиніст. Я не даю своєї згоди.

Павза

Оля. А може... може спробувать?... (несміливо)  
Всі (до неї). Що?

Машиніст. Що поспробувать?

Оля (ще непевніш)... чи витримає...

Машиніст. Своєю шкурою?

Павза

Машиніст. Я не даю своєї згоди!

Павза

Машиніст. Я за казан відповідаю... і за лід  
дей я відповідаю.

Оля (сміливіш). А як... спробувать...

Машиніст. Ти собі спробуєш!

4 кочегар. Іди — спробуй!... Нехай комісія  
обрахує.

3 кочегар. Правильно, нехай комісія обраху-  
є. А тоді... можна й спробувать.

Оля. Заводу ж нічого. Завод буде цілий  
Тільки ж заклепки вирве... коли що...

4 кочегар. Життям наложити.

Оля. Ми ж ударники.

4 кочегар. Життям наложити — нема тако-  
го правила для ударників.

3 кочегар. Це правильно! Ми 650 виробля-  
ємо. Ударно на тисячу перейшли. А щоб гинути...

4 кочегар. Немає такого правила... Немає  
нашої згоди.

Інженер. Я викличу комісію.

Секретар. Продукцію треба на третій день  
здавать.

2 кочегар. А вона на той рік якраз поспіє.

Секретар. Зриваємо, хлопці, програму. Засів-  
кампанію зриваємо.

Машиніст (люто). Не ми зриваємо! Казан  
зриває! Барахло старе, а не казан!

3 кочегар. Вірно. Ми — ударники. Хоч як пра-  
цювати будемо. А гинути...

4 кочегар. Нема нашої згоди.

Павза

Інженер хоче йти. Секретар суворо стоїть

Помічник (поправив окуляри). Треба спро-  
бувать.

Всі. Що?

Помічник (просто). Треба, кажу, спробувать.

Шелест

Інженер. Як акт складалося, поход давалося.  
Завжди так робиться. Коли 500 на край, — до 600  
безпечно можна потягти.

Машиніст. А зверх?

Помічник. Треба спробувать.

Машиніст (гукає). Нема моєї згоди!

4 кочегар. Нема!

Оля. Хлопці, спробуймо.

4 кочегар. Іди ти!... Не тобі при казанах  
стояти.



Оля (*їй вхопило за живе*). Я стану! Ти не говори — я стану! От замість тебе і стану! На вугіль стану! На тобі лійку, на тобі клоччя! (*Сунула йому до рук лійку і клоччя, той спантелічено взяв ці речі*).

Дзвінок

Машиніст. Гудок треба. Семеновичу...

Помічник (*поправив окуляри, пішов, виліз на місток, дає гудок*).

Інженер (*нервується, кричить*). Старі виключено! В цеху нові варстати під пасами!

Помічник (*гукає з містка*). А додаткові кочегари де?

Інженер. Зараз будуть тут.

Помічник (*дає другий гудок*).

Машиніст. Ти... що?

Помічник. Спробувать треба. Ніяк комісії ждати не можна.

Машиніст (*кричить*). Нема моєї згоди! Людей занапастиш!

Помічник (*гукає*). Ану, до вуглю! Четверо ставай!

Першою метнулася Оля. Вона вхопила лопату. За нею тихі пішли перший та другий кочегари і теж узяли лопати.

Помічник. Четверо треба! Ану бо!

Секретар осередку зірвав піджака і став до вуглю.

Помічник. Четверо треба! Олько, покинь лопату, до мастила.

Оля. Дядю, я...

Помічник. Цить! До мастила! Лопату покинь. Оля сердито кинула лопату, іде до четвертого, варвала в нього свої речі.

Помічник. Четвертий!

З кочегар (*поглянув на четвертого і похмуро пішов, узяв лопату*).

Машиніст (*вхопився за голову*). Що ти робиш? Стій!

Помічник включив вимикача. Казан тихо загув. Всі четверо кочегарів враз почали підкидати вугілля. Тієї ж хвилини четвертий кочегар голосно вилаявся і з прокляттями кинувся до казана. Він сердито відштовхнув секретаря і вирвав у нього лопату. Ритм роботи кочегарів майже не порушився.

Помічник (*дивиться на манометр*). 500!

Інженер хутко побіг до казана, обдивляється його з усіх боків.

Помічник. Відійди від казана. Відійди — першим загинеш!

Інженер (*тільки поглянув на нього*).

Помічник. 550! Ану — ще!

Далі за гуркотом казана, що все росте, слів помічника не можна розібрати. Цифри видно на циферблаті манометра. Там уже 600.

Машиніст (*він стоїть затиснувши голову руками. Коли манометр показав 600, він похилився ще і важкою ходою пішов до містка. Він важко виліз на місток і, відштовхнувши помічника, став на його місце. Тепер їх на містку двоє*).

Манометр — 650

Інженер і секретар, застигши, дивляться на циферблат.

Манометр — 700



Інженер (зупає до секретаря): Казан витримав!

Секретар. Ми витримали! (Зриває й шматує акт).

Крізь гудіння казана іноді проривається — чути, як перший кочегар насвистує собі: „Наш паровоз...“

НА 100

Втерти піт.  
Кинуть балакать,  
як бадьорий ударить свисток.

На стіні розляглося плякатом:  
„Піднось виробництво  
на 100!“

На добу тільки сім круглих —  
рубай, ріж, шліфуй!

Кожний знає:  
пеньками прогули —  
на нашім упертім шляху.  
Кожен знає: багато клунь ще  
ціпами вимучують зерно.

А тепер:  
Гайку тугше!  
Машину в село!

Також,  
досить важко  
тримати в майбутнє крок,  
коли хилиш зелену півпляшку,  
забувши гудок і станок.



І як ти пропиваєш години,  
б'єш у сусіда вікно,  
то ти не єдиний —  
Чемберлен з тобою  
водно.

„САТАНА“

*Ів. Микитенкові*

Сьогодні свято у Завруда —  
одержав премію наш Зав  
за те, що дав (домігся чуда!)  
найбільшу здобич, показав,  
що можна норми довійськові  
і перевищити, коли  
докласти рук і голови  
до справи зиску, так би мовить...

На горизонті 33  
мороз за руки ловить.  
Ллються і ллються  
зі стін і гори  
струмні холодної крові.  
Кров то не кров —  
то земної кори  
жирні залізні води.  
На горизонті 33  
більше води, ніж породи.  
Б'ють перфоратори десь угорі,  
кліть з вагонетами ходить.  
До горизонта 33  
жодний звук  
не доходить.



Тільки сопе камерон  
і свистить  
тонко  
мотор перегрітий.  
Тільки в ударах  
залізо кричить —  
мусять „вручну“ тут бурити.  
Тільки дзюркочуть  
і хлюпають скрізь  
струми, канави, баюри...  
На горизонті ЗЗ  
тіні блукають понурі...  
... Тямить Андрій у роботах не  
згірш  
від інженера якого.  
Випив бо горя чималий ківш  
що по шахтах,  
що й по дорогах...  
... На горизонті ЗЗ  
бачить він —  
праця даремна.  
— Хай там премії ловить Завруд,  
але ж подумай, Гордію,  
що в одній шахті —  
над норму пруть,  
а решта —  
затоплені пріють!  
Потім, навіщо вже світом дурить  
і туману напускати:  
на горизонті ЗЗ  
покладів путніх шукати!

— Ну, забурили. — Давай динаміт!

Мчить на поверхню гасло.

Ось і зарядчик —

безвусий дід.

Як це він так завчасно?

— Знову старий?

Та тобі вже, Білов,  
десь на печі б лежати.

Краще б на баль до Завруда йшов —  
люблять там нашого брата.

— Люблять? Аж двічі!

Та грець їх бери.

Нам аби лад та робота.

На горизонті ЗЗ

якось робить не охота.

Потім із шнуром —

дають все старий.

Лаються з ними до гарту.

„Для горизонта ЗЗ,

кажуть, нового не варто“...

І тут промови почались.

Один Завруда вихваляє

за розум, за природний хист,

адміністратора, що знає,

як підійти до „наших мас“.

Там другий хвалить розпорядок.

А третій гне про давній час,

про „довоенний“ ще порядок...

Вийшла артіль

із квершлагоу - нори,

в шахті старий спочиває.



Там і Андрій серед них,  
не мовчить —

брата Гордія навчає:

— Бачиш, братухо, тут нічим крить —  
правди на світі немає.

Стріпує крильми нервово Гордій  
(він комсомолец завзятий!):

— На горизонті 33  
значить даремні трати?

Чом же ніхто

не заявить в шахтком?

Чом в осередок не скаже?

Бачить Гордій,

як усмішка кругом  
губи шахтарські в'яже.

Ось і десятник.

— Ну, можна палить.

Десять зарядів?

— Десять.

— Добре.

Пішли.

Квершлаг мовчить.

— Урра! — гукають всі, і гам  
і регіт плещить об стелю.

Завруд встає нарешті й сам  
промову каже превеселу,  
що долю в премії оцій  
усі, мовляв, повинні мати.

— Урра! — гримить по залі всій.—  
Урра! Качать його, качати!..

Ось палії вже вернули назад.

Ось їм услід, мов з гармати,  
бурхають - рвуться потужні заряди —  
перший... п'ятий... дев'ятий...

— Дев'ять!

— А далі?

— Чи може прошиб?

Захвилювалися люди.

— Мабуть, потухла...

— Стривайте, заждіть —  
може, ще вибух буде...

— Це... „сатана“!

— Затаїлась одна...

— Ну, це хтось вип'є ще й з перцем!

— Бачиш, Гордію,

така „сатана“,

може, й у зава на серці.

Вдасться щасливо її розрядить —

вип'єм, Білов, ще й закусим,

Ну, а не вдасться... що ж робить...

А розряджати мусим.

Линуть хвилини.

Десять. І п'ять.

Не вибухає десята.

— Так, „сатана“. Але тре розряджать —  
скоро зміні вступати.

Знаю, Білов, „сатані“ навісній  
ти вже даєш одступного.

Я ж у цім ділі давно, як свій —  
от і зміню старого...

Так говорив проходчик Андрій,  
сам на розрядку йдучи.



На горизонті 33  
сталось дике й болюче!  
Тільки ступив до квершлагоу Андрій,  
перший заряд проминає  
(геть розвернуло там  
стелю вгорі!) —

Як „сатана“... вибухає!..  
Колеться знову від струсу земля.  
Рине груддя звідусюди.  
Пада Андрій!..

І летить озія —  
і розбива йому груди!..  
Крикнула криком пекельним артіль,  
кинулась в пащу квершлагоу...  
Кров'ю підплив

проходчик Андрій...  
Витягли геть, бідолагу...  
Вдаривсь об землю тут  
сивий Білов,  
рве у розпуці волосся:  
Чом він сам, старий не пішов?  
Може б,

не так прийшлося...  
А й прийшлося б —  
велика біда!  
Шнур це, шнур винуватий!..  
Шнур був старий...

Ах, боже, ох і ах — пішло  
по цілій залі. Дамн в сльози.  
Завруд ізблід, затис чоло.  
Йому почулись бурі й грози,

Його захований позір  
уже ловив зловтішні лица...  
скандал і слідство... Може, й гірше...  
Тюрма і... Хху! Яка дурниця!..

— Я від артілі,—  
промовив Гордій,—  
хоч серед них наймолодший.  
Знайте:

це брат і навчитель мій  
сплющив сьогодні очі.  
Я від артілі. Загибель його  
сталась від шнуру старого.  
Слідство дізнається,  
дійде свого,  
не промине нікого...  
Зараз ми

інше почнем говорить  
і розголосимо людям:  
на горизонті 33  
ми працювати не будем.  
На горизонті 33  
марні усякі трати.  
Ми підіймемо  
голос і крик  
й доб'ємося правди!  
Правди, бо в нашій  
Радянській Землі  
правди не можна сховати!  
Правди і кари,  
щоб ворог не смів  
творчий наш рух гальмувати!..



ДОНБАС

Вступ до поеми

За шахтами  
Оселі робітничі,  
Де вітер  
За вагонами гуля...  
Як у Сосюри:

— над Дінцем:  
Лисиче,

І як на світі:

— під Дінцем:  
земля.

Донбас, Донбас!  
Де шахти і заводи,  
І кров вагранок,  
І вогонь землі,  
Де люди

і великі

і малі

Ідуть по рейках  
Під Дінцеві води!!

Ідуть туди,  
Де тьмою тьмарить штрек,  
Щоб тайним блиском

Антрациту  
Навіки сонце осліпити  
замучене,  
                    обшарпане,  
                    старе...

І дме вогонь  
Під холод балахону...  
Останній раз  
летить угору кліть.  
Вона летить,  
                    гойдаючись з розгону  
І раптом,  
                    зупиняючись, скрипить!

Ось вже кінець  
Гудіння і тривоги,  
І тьми,  
                    і клекоту,  
                    і куряви —  
                    — кінець!

— Гойдає день  
Нестриманий танець,  
В пекельнім клекоті  
                    переставляє  
                    ноги...

І де ж це ви —  
Озера і тополі,  
і „Гуси“ — Панова <sup>1)</sup>,

---

<sup>1</sup> Поет — Андрій Панів.



і „Штиль“ — Поліщука? <sup>1)</sup>

— Так, значить

Доля ваша

Не така,

Щоб розцвісти

Для димової долі?

А на горі:

— вагончики

й вагони

По довгих тросах

І важких дротах.

І дзвонить спів

без нот,

без камертона...

Один за одним,

Як за птахом птах.

Десятки тонн

Літають без штурвалу

По смугах

Вже накреслених

орбіт,

Щоб чорну сіть

зусиллями

зірвали

бетон

і кокс —

І впали на граніт.

І впали, як

---

<sup>2)</sup> Поет — Валеріян Поліщук.

Золотогрудий гомін

— В огонь,

у прірву,

в пекло

чавуну.

Щоб вийшли пащі

заржавілих домен

Вогнем

і димом

в небо

на війну!

Щоб випікаючи

смертельну рану,

Проходив жар

У щілину вузьку,

Щоб хлюпала

розпечена

сметана,

До смерти

замерзаючи

в піску!